

مجله

مدیریت بازاریابی

شماره ۵۸ - بهار ۱۴۰۲

مدیریت سود و ریسک لازمه افزایش کارایی شعب بانک ملی ایران

* علی طاهری

** مهدی زاهد غروی

*** حمید آسایش

پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۸

دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۱۱

چکیده

فرآیند تصمیم‌گیری در دنیای امروز دارای تحولات زیادی است که شرایط عدم اطمینان بر آن تأثیر زیادی دارد. تا آنجاکه نظریه آشوب سازمان‌ها را با پیچیدگی زیاد و در عین حال قابل مدیریت تصویر کرده است. مهندسی مالی و مدیریت یکپارچه ریسک وظیفه کنترل ریسک‌ها را بر عهده گرفته و با ارائه راهکارهای نوین و راهبردی توانسته است برای سازمان‌ها و شرکت‌های تجاری به ویژه بانک‌ها روش‌های نظامندی خلق نماید. در این مطالعه از تحلیل سلسله مراتبی با روش میدانی استفاده می‌شود لذا از پرسش‌نامه در جمع‌آوری داده‌ها استفاده می‌شود. بدین منظور از بین تعداد پرسنل صف و ستاد بانک ملی به تعداد ۳۱,۴۲۵ نفر دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند که از بین این تعداد حدود ۲۴۲۵۶ نفر دارای سابقه بالای ۱۰ سال می‌باشند. برای تعیین ارزش عددی اهمیت هر یک از معیارها، گروه قضاوت کارشناسی ۳۸۶ نفری به صورت تعمدی از افراد بالای ۱۰ سال سابقه و دارای مدرک دانشگاهی براساس جدول مورگان انتخاب شدند. در این تحقیق در همه رویکردها، از اختیار متخصصان بانکی استفاده می‌شود. بر اساس نظر خبرگان با تجزیه تحلیل با روش دلفی فازی و تحلیل سلسله مراتبی به این نتیجه می‌رسیم که نسبت مطالبات به تسهیلات و نقدینگی به دارایی به ترتیب عدم کارایی شعب را نشان می‌دهند و سودآوری، توام با کاهش ریسک‌های بانکی می‌باشد.

واژگان کلیدی: ریسک، تحلیل سلسله مراتبی، شعب، ناکارایی

طبقه‌بندی JEL: R5, P4, G24

* دانشجوی دکتری اقتصاد، واحد الیگودرز، دانشگاه آزاد اسلامی، الیگودرز، ایران

** استادیار، گروه اقتصاد، دانشگاه آیت‌اله العظمی بروجردی (ره)، لرستان، ایران، (نویسنده مسئول)، پست الکترونیک: M.Zahedgharavi@abru.ac.ir

*** استادیار، گروه اقتصاد، دانشگاه آیت‌اله العظمی بروجردی (ره)، لرستان، ایران

مقدمه

بانک‌ها نقش فعال و بسزایی در بازار پولی، مالی و پیشرفت کشور دارند به دلیل این نقش و جلوگیری از هدر رفت منابع مالی بررسی کارایی بانک‌ها از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. اهمیت این دلیل باعث گردید نهادهای مالی نظارتی و بین‌المللی با تحمل محدودیت‌هایی سعی دارند تا از افزایش ریسک پرتفوی بانک‌ها جلوگیری نمایند. آنچه موجب کاهش ریسک خواهد بود کارایی شعب یعنی تخصیص بهینه منابع است و بیانگر استفاده حداکثر از منابع یا تحمل حداقل هزینه با تکنولوژی است. در صورت درک و برخورداری از مدیریت راهبردی ریسک، آن ریسک می‌تواند به مزیت رقابتی تبدیل شود. (موسوی و همکاران، ۱۳۹۸)

بدون کارایی هیچ اقتصادی نمی‌تواند انتظار اعتلای سطح زندگی مردم خود را داشته باشد. (امامی میبیدی، ۱۳۷۹)

امروزه محاسبه کارایی یکی از اقدامات ضروری به منظور مقایسه میزان رقابت‌پذیری در صحنه داخلی و خارجی است و بانک‌ها از این قاعده مستثنی نیستند. بنابراین محاسبه دقیق کارایی شعب بانک‌ها از اهمیت فراوانی برخوردار است. (حسن‌زاده، ۱۳۹۰)

افزایش توانمندی‌ها، رشد و بقای بلندمدت و کاهش ریسک عملیات، خود نیازمند تدوین برنامه‌ریزی استراتژیک است. (میر فخرالدینی و همکاران، ۱۳۹۶)

در اقتصادهای بانک محور مانند ایران، نظام بانکی مسئولیت سنگینی بر عهده دارد و بخش بانکی از طریق تبدیل سپرده‌ها به سرمایه‌گذاری مولد نقش مهمی را به عنوان واسطه مالی انجام می‌دهد، که البته لازمه‌این موضوع کارا عمل نمودن بانک‌ها می‌باشد لکن بررسی کارایی از آن مهم‌تر تعیین چارچوب سنجش کارایی سیستم بانکی به دلیل تعریف ستاندهای مختلف بسیار پیچیده است. لذا در وهله اول بررسی کارایی شعب بانک اهمیت می‌یابد از آن مهم‌تر تعیین چارچوب و تبیین معیارهای سنجش ناکارایی شعب بانکی است. این موضوع در سطح شعب یکی از بزرگ‌ترین بانک‌های ایران، بانک ملی انجام می‌شود لذا فرضیات تحقیق عبارتند از:

الف - نسبت مجموع مطالبات معوق و سررسید گذشته به کل تسهیلات شعبه از معیارهای تعیین شعب ناکارا در بانک‌داری از دیدگاه متخصصان بانکی می‌باشد.

ب - کل تسهیلات به مجموع دارایی‌های شعب از معیارهای تعیین

شعب ناکارا در بانک‌داری از دیدگاه متخصصان بانکی می‌باشد. یکی از مباحث مهم در کارکرد مطلوب بانک‌ها، کارا عمل نمودن شعب آن‌ها است. برای سنجش میزان عملکرد یک بانک، لازم است میزان رضایت‌مندی همه گروه‌های ذینفع آن ارزیابی شود. که در این راه، برای رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده با ریسک مواجه می‌شوند. (موسوی و همکاران، ۱۳۹۸)

کوشش‌های اقتصادی انسان نیز همواره معطوف بر آن بوده که حداکثر نتیجه را از امکانات و عوامل موجود به دست آورد و این همان تمایل انسان برای دستیابی به کارایی بالاتر می‌باشد. بر اساس آمارهای موجود تعداد بانک‌ها و مؤسسات مالی رشد فزاینده داشته است. معنی این واقعیت رقابتی شدن بانک‌ها است. (قبولی و همکاران، ۱۳۹۸)

سازمان‌های دولتی و خصوصی در مقابل تغییرات محیط انعطاف‌پذیری بیشتری از خود نشان دهند. (ایران‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵)، لذا پژوهش در زمینه کارایی، از جمله در سطوح عملیاتی بانک‌ها یعنی شعب بانکی، یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین پژوهش‌های اقتصاد به شمار می‌رود.

بررسی کارایی و از آن مهم‌تر تعیین چارچوب سنجش کارایی سیستم بانکی به دلیل تعریف ستاندهای مختلف بسیار پیچیده است و برای بررسی و تعیین دقیق‌تر معیارهای کارایی و ناکارایی به اهداف بانک‌ها باید توجه نمود، گام اول جهت بررسی دقیق‌تر کارایی و ناکارایی بانک‌ها، تبیین معیارهای تعیین ناکارایی می‌باشد. مطابق مطالعات مختلف از قبیل:

(کردبچه، ۱۳۹۰)، ضعف یک بنگاه اقتصادی در حصول کارایی می‌تواند ناشی از عوامل متفاوتی بمانند سازمان و مدیریت، نوع مالکیت، درجه تمایز تولید و تفاوت شرایط محیطی باشد که تفاوت در عوامل بستگی به نگاه به ناکارایی شعب و معیارهای آن دارد. لذا در وهله اول بررسی ناکارایی شعب بانک اهمیت می‌یابد. از آن مهم‌تر تعیین چارچوب و تبیین معیارهای سنجش ناکارایی شعب بانکی است.

(بروجردی و همکاران، ۱۳۹۲) در تحقیقی تحت عنوان مدیریت سود، ریسک سهام و نوسانات درآمد در بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به این نتیجه رسید که در صورتیکه داده‌های سالیانه مبنای تهیه متغیرها باشد تنها رابطه ریسک ویژه با مدیریت سود معنی‌دار است اما زمانی که متغیرها از داده‌های میان دوره‌ای تهیه شوند هر

چارچوب نظری و پیشینه پژوهش

مفهوم کارایی^۱ چنانچه در علم اقتصاد بکار می‌رود نشان‌دهنده تخصیص مطلوب منابع است. اما از نظر هدف اندازه‌گیری کارایی، ابزارها و قلمرو تعریف کارایی متفاوت است کارایی شرط لازم بهره‌وری است؛ اما شرط کافی نیست. در واقع برای بهره‌ور بودن، هم اثربخشی و هم کارایی لازم است. کارایی بر فرآیند تمرکز می‌کند در حالیکه اثربخشی بر پایان کار تمرکز می‌کند. (آسایش و همکاران، ۲۰۱۵).

تعریف کارایی

کارایی، اجرای درست کارها در سازمان است، یعنی تصمیماتی که با هدف کاهش هزینه‌ها، افزایش مقدار تولید و بهبود کیفیت محصولات اخذ می‌شوند. کارایی نسبت بازدهی واقعی به بازدهی استاندارد است. (روغنیان و همکاران، ۱۳۹۲)

کارایی سازمان عبارت است از مقدار منابعی که برای تولید یک واحد محصول به مصرف رسیده است و می‌توان آن را بر حسب نسبت مصرف به محصول محاسبه کرد. اگر سازمانی بتواند در مقایسه با سازمان دیگر با صرف مقدار کم‌تری از منابع به هدف مشخص برسد، می‌گویند که کارایی بیشتری دارد.

روش‌های محاسبه کارایی

به طور کلی روش‌های مختلفی برای سنجش کارایی وجود دارد، اما دو روش عمدتاً برای محاسبه کارایی مطرح می‌باشند. (رضایی، ۱۳۸۲)

روش‌های پارامتری^۲ روش‌های غیرپارامتری^۳ یا ناپارامتری. علاوه بر این روش‌ها، روش‌های دیگر از قبیل روش‌های تصمیم‌گیری مدیریتی از قبیل تحلیل سلسله مراتبی^۴، تاپسیس^۵ و ... برای سنجش کارایی و رتبه‌بندی بانک‌ها نیز در مطالعات مختلف استفاده شده‌اند.

کارایی بانک‌ها

بخش بانکی از طریق تبدیل سپرده‌ها به سرمایه‌گذاری مولد نقش مهمی را به عنوان واسطه مالی انجام می‌دهد، البته لازمه این موضوع کارا عمل نمودن بانک‌ها می‌باشد. از طرف دیگر اقتصاد ایران در شرایط کنونی یکی از حساس‌ترین و نفس‌گیرترین دوران حیات خود را سپری می‌کند و ناکارا بودن صنعت بانک‌داری خود معضلی بر معضلات کشور اضافه

سه ریسک (ریسک ویژه، ریسک عملیاتی، ریسک سهام با مدیریت سود مرتبط می‌باشند.

(حسینی و همکاران، ۱۳۹۲) در تحقیقی تحت عنوان عوامل مؤثر بر نسبت سود در صنعت بانکی ایران، مطالعه موردی: بانک‌های تجاری ایران نشان داد که شاخص تمرکز بازار بانک و اندازه‌ی بانک، ریسک بانک و میزان گسترش بانک‌داری الکترونیک که در این تحقیق بر اساس تعداد دستگاه‌های خودپرداز بانک مشخص گردیده، تأثیر معکوس بر نسبت‌های سودآوری بانک‌های تجاری داشته و شاخص سهم بازار بانک، نرخ تورم و میزان تولید ناخالص داخلی با نسبت‌های سودآوری این بانک‌ها رابطه‌ی مستقیم دارد.

(رستمی، ۱۳۹۰) در تحقیقی تحت عنوان بررسی عوامل داخلی مؤثر در سودآوری شعب بانک کشاورزی مطالعه موردی استان کردستان بیان نمودند که متغیرهایی همچون مدیریت هزینه، مدیریت نقدینگی و مدیریت ریسک اعتباری در مقایسه با سایر متغیرها از یک ارتباط مثبت و معنی‌دار بسیار قوی با متغیر سودآوری برخوردار می‌باشند.

(عارف‌منش و همکاران، ۱۴۰۱) در تحقیقی تحت عنوان رابطه بین مدیریت ریسک سازمانی و عملکرد شرکت با نقش مزیت رقابتی و سود مالی بیان نمودند که رابطه مزیت رقابتی با عملکرد شرکت به لحاظ آماری معنی‌دار نیست، اما مدیریت ریسک رابطه مثبت و معنی‌داری با مزیت رقابتی و عملکرد شرکت دارد. همچنین، رابطه سواد مالی با مزیت رقابتی مثبت و معنی‌دار است. نقش میانجی‌گر مزیت رقابتی در رابطه مدیریت ریسک با عملکرد شرکت مورد تأیید قرار نمی‌گیرد، اما نقش تعدیل‌گر سواد مالی در رابطه مدیریت ریسک با مزیت رقابتی پذیرفته می‌شود.

با توجه به این که در زمینه کارایی بانک‌ها تحقیق‌های مختلف، با معیارهای مختلف، انجام شده است اما در خصوص تبیین معیارهای سنجش ناکارایی شعب بانک‌ها تاکنون کار تحقیقی چندانی در سیستم بانکی انجام نشده است، هدف این تحقیق بررسی معیارهای سنجش کارایی و ناکارایی شعب یکی از بزرگ‌ترین بانک‌ها ایران، بانک ملی، تحت لوای قانون بانک‌داری بدون ربا در ایران است.

۴. Analytical Hierarchy process (AHP)

۵. Topsis

۱. Efficiency

۲. Parametric Method

۳. Non-Parametric Method

دنبال افزایش درآمد می‌باشند تا امکان بقاء آن‌ها فراهم شود. نهاده‌ها شامل سپرده‌های دیداری و دیگر موجودی‌ها (دیون بانکی) و منابع واقعی (نیروی کار و سرمایه فیزیکی) است. ستانده‌ها شامل دارایی‌های دارای درآمد به دست آمده از قبیل وام‌ها و سرمایه‌گذاری می‌باشد. در این نگرش نهاده‌ها عبارت است از سپرده‌ها (به عنوان وجوه قابل پرداخت به صورت وام)، نیروی کار و سرمایه. و ستانده‌ها عبارت از تسهیلات و سرمایه‌گذاری‌های مختلف (مجموع مانده وام‌ها و مشارکت‌ها) که دارای بازده می‌باشند. (نوری بروجردی و همکاران، ۱۳۹۲)

هدف از کاربرد نسبت‌های سودآوری تعیین میزان موفقیت واحد تجاری در کسب سود است. این نسبت‌ها توانایی مدیران را در بکارگیری منابع در اختیار سازمان نشان می‌دهند. (حجازی و حسینی، ۱۳۹۰)

معیارهای اولیه سنجش ناکارایی

ستانده بانک باید نمایانگر این موضوع باشد که بانک از طریق عرضه بدهی به جامعه به شکل سپرده‌ها، وجوهی را به دست می‌آورد. سپس وجوه حاصل شده را به صورت وام به شرکت‌ها و یا خرید اوراق و اسناد مؤسسات در بازار به شرکت‌ها و اشخاص منتقل می‌کند. برخی از معیارها عبارتند از:

الف) معیار فعالیت^۶، ب) معیار واسطه‌گری، ج) معیار درآمدی^۷، د) معیار هزینه مصرف‌کننده^۸، ه) معیار سهم از ارزش افزوده^۹، ز) معیار عملیاتی (نظریه بر اساس درآمد)، ت) معیار مالی^۶، ی) معیار سودآوری^۷، ر) معیار کاهش ریسک اعتباری^۸، ز) معیار کاهش ریسک نرخ سود^۹.

نموده است. باید توجه داشت که بانک‌های اسلامی در نوع معاملات و خدماتی که ارائه می‌کنند شباهت‌های زیادی با بانک‌داری عرفی دارند، به گونه‌ای که گاهی این شباهت‌ها محل سؤال و اشتباه می‌شود، لکن این بانک‌ها از اصول و قواعدی پیروی می‌کنند که رعایت صحیح و کامل آن‌ها باعث ثبات و پایداری نظام بانکی، تخصیص بهینه‌ی منابع و توزیع عادلانه‌ی درآمدها در کل اقتصاد می‌شود. (موسویان، ۱۳۹۲)

لذا مدیران بانک‌ها گروهی هستند که اطلاعات مربوط به عملکرد مالی برای آن‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد. البته در عمل، در ایران که ایرادهای مختلفی به عملکرد سیستم بانکی و عدم توجه به قانون بانک‌داری بدون ربا مطرح است، توانایی سازمان‌ها برای خلق و بهره‌گیری از اشکال جدید دانش از اهمیت فراوانی برخوردار خواهند بود. برای محاسبه کارایی از هر روش باید نهاده‌ها (ورودی‌ها) و ستانده‌ها (خروجی‌ها) مشخص شوند. ماهیت نهاده‌ها و ستانده‌های هر واحد اقتصادی از جمله بانک بستگی به انتظارات و تعریف از آن واحد اقتصادی دارد. با تغییر تعریف از بانک، ماهیت داده‌ها و ستانده‌های بانک نیز تغییر خواهد کرد. نگرش‌های متفاوت به بانک به عنوان یک بنگاه اقتصادی نیز باعث شده است که ماهیت داده‌ها و ستانده‌های بانک متفاوت باشد و تعاریف مختلفی به قرار زیر برای تعیین داده‌ها و ستانده‌های بانک ارائه شود. (آسایش و همکاران، ۲۰۱۵)

با این همه در چند دهه اخیر، تلاش زیادی برای محاسبه کارایی بانک‌ها انجام گرفته و روش‌های متفاوتی برای ارزیابی کارایی بانک‌ها معرفی شده است.

شاخص‌های مختلفی به عنوان معیار ستانده و نهاده در بررسی کارایی بانک‌ها با رویکردهای مختلف مطرح شده است. برای تعیین دقیق نوع کارایی و همچنین عوامل مؤثر بر کارایی بانک در بانک‌داری بدون ربا در ایران باید اهداف نظام بانکی نیز مد نظر قرار گیرد، مثلاً در معیار عملیاتی^۱، بانک‌ها به دنبال اهداف مؤسسه‌های تجاری هستند و به

^۶. Financial criteria

^۷. Profitability criteria

^۸. Credit risk reduction criteria

^۹. Profit rate risk reduction criteria

^۱. Operational approach

^۲. Activity criteria

^۳. Asset approach

^۴. User cost

^۵. Value added

جدول شماره ۱: مطالعات داخلی با رویکردها مختلف

محقق	سال	روش	قلمرو	رویکرد
ایرانزاده و همکاران	۱۳۹۵	توصیفی پیمایشی	مؤسسات مالی و اعتباری	واسطه‌ای
سلامی و طلاچی لنگرودی	۱۳۸۱	شاخص تورنو کوپست - تیل	بانک کشاورزی	تولیدی
نعمتی و طباطبایی	۱۳۹۵	DEA	سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ تعداد ۱۰ بانک	واسطه‌ای
امیری	۱۳۹۷	تحلیل پوششی داده‌ها	۱۵ بانک منتخب ایران	تولیدی

جدول شماره ۲: مطالعات خارجی با رویکردهای مختلف

محقق	سال	روش	قلمرو	یافته‌ها
بارث و همکاران	۲۰۰۴	رگرسیون	بانک‌ها در میان ۱۰۷ کشورها	واسطه‌ای
گوپال و دو	۲۰۰۶	مدل (EMEE)	بانک اتحادیه و دیگر بانک‌های ملی	ارزش افزوده
وانگ و همکاران	۲۰۱۴	عملکرد دو مرحله‌ای مدل چند هدفه فازی	صنعت بانک‌داری چین	تولیدی
کامارودین و همکاران	۲۰۱۹	SFA و DEA	مالزی	واسطه‌ای

روش‌شناسی تحقیق

روش پژوهش

در این مطالعه از تحلیل سلسله مراتبی با روش میدانی استفاده می‌شود. فرآیند تحلیل سلسله مراتبی را می‌توان در مراحل اصلی شامل تشکیل درخت سلسله مراتبی، مقایسه زوجی جایگزین‌ها و معیارهای تحقیق، عملیات محاسبه داده‌ها (اخذ میانگین هندسی پاسخ‌ها، نرمال کردن، محاسبه میانگین موزون و استخراج اولویت‌ها)، تحلیل حساسیت و نرخ ناسازگاری ترسیم اجرا نمود. (صامتی و همکاران، ۱۳۸۲) که در عملیات محاسبه داده‌ها از دستورهای زیر استفاده می‌شود:

(۱) برای محاسبه میانگین هندسی:

$$A_{ij} = \left[\prod_{k=1}^n a_{ij}^k \right]^{\frac{1}{n}}$$

$$r_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^m a_{ij}}$$

(۲) برای نرمال کردن اعداد:

$$w = \frac{1}{N} \left[\sum_{j=1}^N r_{ij} \right]$$

(۳) محاسبه میانگین موزون:

$$w = \sum_{i=1}^m W_{ai} W_{ci}$$

(۴) محاسبه وزن نهایی:

که در این‌ها، A_{ij} : میانگین هندسی معیار a_i ، a_j : زیرمعیاری که با گزینه‌ها مقایسه می‌شود، k : کد شخصی که از وی پرسش‌نامه عمل آمده است. n : تعداد افرادی که در خصوص یک زیر معیار از آنان پرسش شده است و Π : علامت ضرب، Π_{ij} : زیر معیار نرمال شده هر خانه از یک سطر، j : دو جایگزینی که با یکدیگر مقایسه می‌شوند، W : میانگین موزون، N : تعداد جایگزین‌های مورد مقایسه، W_{ai} : میانگین موزون جایگزین " i "، W_{cj} : میانگین موزون زیر معیار " j "، و m : مجموعه معیارها و جایگزین‌های سطر اول (صامتی و همکاران، ۱۳۸۲).

جامعه و نمونه تحقیق

در این تحقیق با استفاده از مدل دلفی مدل اولیه نهایی و با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی الگوی شاخص‌های ناکارایی شعب تدوین می‌گردد. لذا از پرسش‌نامه در جمع‌آوری داده‌ها استفاده می‌شود بدین منظور از بین تعداد پرسنل صف و ستاد بانک ملی به تعداد ۳۱،۴۲۵ نفر دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند که از بین این تعداد حدود ۲۴۲۵۶ نفر دارای سابقه بالای ۱۰ سال می‌باشند. برای تعیین ارزش عددی اهمیت هر یک از معیارها، گروه قضاوت کارشناسی ۳۸۶ نفری به صورت عمدی از افراد بالای ۱۰ سال سابقه و دارای مدرک

کارشناسی ارشد و بالاتر بوده و ۱۷ درصد (۶۵ نفر) دارای تحصیلات کارشناسی هستند و هیچ کدام از پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات دیپلم و فوق دیپلم نمی‌باشند. جدول ۳ توزیع فراوانی داده‌ها را بر حسب میزان سابقه کاری افراد نمونه نشان می‌دهد

دانشگاهی براساس جدول مورگان انتخاب شدند. از بین ۳۸۶ پرسش‌نامه گردآوری شده، تعداد ۳۲۳ نفر از پاسخ‌دهندگان مرد (حدوداً ۸۳,۷ درصد) و ۶۳ نفر (حدود ۱۶,۳ درصد) زن بوده‌اند. فراوانی مربوط به تحصیلات پاسخ‌دهندگان به این صورت است که ۸۳ درصد از پاسخ‌دهندگان (۳۲۱ نفر)

جدول شماره ۳: ترکیب سابقه کار پاسخ‌دهندگان

سابقه کار	فراوانی	درصد فراوانی
۱۰-۱۴ سال	۷۶	۱۹,۷
۱۴-۱۸ سال	۷۰	۱۸,۱
۱۸-۲۲ سال	۱۰۱	۲۶,۲
۲۲-۲۶ سال	۹۲	۲۳,۸
بیشتر از ۲۶ سال	۴۷	۱۲,۲

معیارها و گزینه‌ها است. هدف اجرای تحلیل سلسله مراتبی، تعیین مدل ناکارایی شعب بانک ملی می‌باشد که برای آن شاخص‌های مختلف و زیرشاخص‌هایی به شرح درخت‌واره ذیل تعریف گردیده است:

یافته‌های پژوهش

ترسیم درخت سلسله مراتبی ناکارایی شعب بانک ملی: درخت سلسله مراتبی حداقل دارای سه سطح اصلی هدف،

نمودار شماره ۱: درخت‌واره شاخص‌های ناکارایی شعب بانک ملی

افراد بالای ۱۰ سال سابقه و دارای مدرک دانشگاهی انتخاب شدند، در این جا با استفاده از میانگین هندسی، میانگین هر یک از معیارها برای ۳۸۶ نفر کارشناس دارای سابقه و مدارک دانشگاهی محاسبه شد، نتایج به شرح ذیل است:

تعیین معیارها و زیرمعیارها ناکارایی شعب

بنابراین در این تحقیق برای تعیین ارزش عددی اهمیت هر یک از معیارها، گروه قضاوت کارشناسی ۳۸۶ نفری به صورت تعدمی از

جدول شماره ۴: نتایج اهمیت شاخص‌های ناکارایی در شعب بانک ملی براساس مدل تحلیل سلسله مراتبی

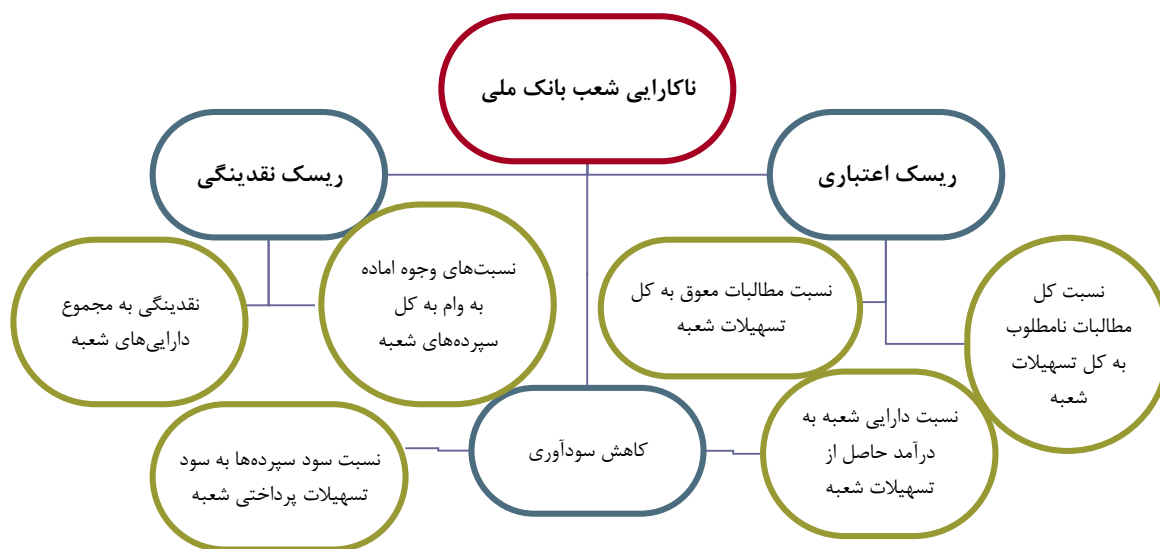
معیار	متوسط اهمیت شاخص‌ها در ناکارایی شعب	معیار ورودی به مرحله زوجی
انجام فعالیت‌های تجهیز	۵,۱	
انجام واسطه‌گری بانکی (افزایش دارایی)	۶,۱	
افزایش درآمد عملیاتی بانک	۵,۲	
افزایش سهم از ارزش افزوده	۶,۲	
افزایش درآمد کلی بانک	۵,۱	
کاهش سودآوری	۹,۵	✓
ریسک اعتباری	۷,۹	✓
ریسک نرخ سود	۶,۱	
ریسک نقدینگی	۸,۰	✓

طبق نتایج دلفی درخت تصمیم برای گام‌های بعدی داریم.

نمودار شماره ۴: درخت تصمیم ناکارایی شعب بانک ملی

با ثبت اعتبار و امتیازهای زیر معیارهای انتخابی، درخت نهایی از میانگین امتیازات بالاتر از ۷ به شرح ذیل انتخاب شدند.

نمودار شماره ۳: شاخص‌های نهایی ناکارایی شعب بانک ملی

محاسبه «میانگین موزون» است که برای محاسبه وزن نهایی جایگزین‌ها نیز از دستور محاسبه میانگین موزون استفاده خواهد شد. اما این بار میانگین موزون هر جایگزین با میانگین موزون تمامی زیرمعیارها محاسبه خواهد شد. بدین منظور مقدار عددی میانگین موزون هر ردیف از جایگزین‌ها در میانگین موزون هر زیر معیار ضرب خواهد شد و نتیجه مجموع این عملیات، محاسبه وزن هر جایگزین در تمامی زیرمعیارهای موجود خواهد شد. اولویت هر زیرشاخص به شرح جدول ۵ است:

تعیین اولویت شاخص‌های ناکارایی شعب: این مرحله شامل گام‌های الف) طراحی پرسش‌نامه با استفاده از زیرمعیارهای استاندارد شده ب) تعیین جامعه نمونه به صورت تصدیقی و توزیع پرسش‌نامه ج) تعیین وزن هر یک از معیارها و زیرمعیارها نسبت به یکدیگر توسط گروه قضاوت کارشناسی براساس جدول مقایسه زوجی د) عملیات محاسبه داده‌ها از طریق محاسبه میانگین هندسی و) استخراج اولویت‌ها با «ترمال‌سازی» و

جدول شماره ۵: رتبه‌بندی شاخص‌ها ناکارایی شعب بانک ملی

رتبه شاخص	اهمیت نهایی هر زیرشاخص	اهمیت وزنی زیرشاخص	زیرشاخص‌های ناکارایی شعب بانک ملی	اهمیت وزنی شاخص	شاخص‌های ناکارایی شعب بانک ملی
چهارم	۰,۰۶۹۳	۰,۰۶۳	نسبت‌های وجوه آماده به وام به کل سپرده‌های شعبه	۱۱	ریسک نقدینگی
ششم	۰,۰۴۰۷	۰,۰۳۷	نقدینگی به مجموع دارایی‌های شعبه		
سوم	۰,۰۲۱۰۶	۰,۰۸۱	مطالبات معوق و سررسید گذشته به کل مانده تسهیلات شعبه	۰,۲۶	ریسک اعتباری
پنجم	۰,۰۴۹۴	۰,۰۱۹	نسبت‌های کل مطالبات نامطلوب به کل تسهیلات شعبه		
دوم	۰,۲۷۷۲	۰,۰۴۴	نسبت دارایی شعب به درآمد حاصل از تسهیلات	۰,۶۳	کاهش سودآوری
اول	۰,۳۵۲۸	۰,۰۵۶	نسبت سود سپرده‌ها به سود تسهیلات پرداختی شعبه		

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

برای تحقیقات آتی پیشنهاد می‌شود که با استفاده متغیرهای ظاهری نقش و تأثیر عواملی همچون نوع تسهیلات پرداختی بر ناکارایی شعب بانک کنترل و مورد بررسی قرار گیرد.

بر اساس نظر متخصصان بانکی با روش تحلیل سلسله مراتبی، بانک به دنبال اهداف مشابه اهداف بانک‌های متعارف می‌باشند که شامل سودآوری توأم با کاهش ریسک‌های بانکی می‌باشند و فرضیه تحقیق مبنی بر اینکه نسبت مجموع مطالبات معوق و سررسید گذشته به کل تسهیلات شعبه که از معیارهای تعیین شعب ناکارا در بانک‌داری از دیدگاه متخصصان بانکی می‌باشد، مورد تایید قرار می‌گیرد. همچنین باید توجه داشت که مطابق تحقیقات (باقری، ۱۳۸۵)، (رستمی، ۱۳۹۰)، (قلیپور، ۱۳۹۱)، (سیاس محمدی، ۱۳۹۲) و (حسینی و خیبرشکن، ۱۳۹۲) کاهش ریسک اعتباری با سودآوری بانک‌ها رابطه معنادار مستقیم دارد. لذا مفهوم ناکارایی تحت تأثیر عوامل درهم تنیده ریسک اعتباری و نقدینگی و سودآوری می‌باشد به عبارت دیگر بایستی توسط مسئولین شعب تعدیلی بین این شاخص‌ها برای کارایی برقرار شود.

پیشنهادها

با توجه به نتایج تحقیق، پیشنهادهای زیر مطرح می‌گردد:

- پیشنهاد می‌گردد مسئولین شعب و برنامه‌ریزان مدیریت ریسک‌ها را در کنار مدیریت سود شعب در نظر بگیرند زیرا معیارهای ناکارایی شعب بانک ملی حاکی از آن است، معیارهای کاهش سودآوری، افزایش ریسک اعتباری و ریسک نقدینگی توأمان منجر به ناکارایی شعب بانکی می‌شوند.
- پیشنهاد می‌گردد مسئولین محترم سیاست اعتبارسنجی جهت افزایش کارایی شعب را به طور جد پیگیر شوند زیرا بررسی روند مطالبات معوق و سررسید گذشته نسبت به تسهیلات بانکی حاکی از افزایش این نسبت و در نتیجه افزایش ریسک اعتباری و در نهایت کاهش سودآوری و در نتیجه باعث کاهش کارایی بانک‌ها می‌گردد.
- تحقق قانون عملیات بانک‌داری بدون ربا در نظر متخصصان بانک مد نظر قرار نگرفته است لذا نیاز است تحقیقات مختلفی در خصوص لزوم بازنگری در این قانون و مطابقت‌سازی عملیات واقعی بانک‌ها با آن و نهادینه نمودن عملیات بانک‌داری بدون ربا در بین متخصصان بانکی و به طور کلی نحوه اجرایی شدن این قانون انجام شود.

منابع و مآخذ

- امامی میبیدی، ع. (۱۳۷۹). "اصول کارایی و بهره‌وری"، پژوهشکده مطالعات تحقیقات بازرگانی.
- ایرانزاده، س.، مصباحی جهرمی، ن.ا.، شکری، ع.ح. و ابراهیمی، ر. (۱۳۹۵). "بررسی رابطه ابعاد چابکی سازمانی و بهره‌وری کارکنان شرکت بیمه دانا در استان آذربایجان شرقی"، مدیریت بهره‌وری، سال ۱۰، شماره ۳۸، صص. ۱۱۷-۱۴۵.
- امیری، ه. و رئیس صفری، م. (۱۳۹۷). "بررسی کارایی بانک‌های تجاری در ایران و عوامل نهادی مؤثر بر آن"، مجله جستارهای اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد اسلامی، دوره ۲، شماره ۳، صص. ۹۷-۱۴۲.
- باقری، ح. (۱۳۸۵). "تحلیل عوامل مؤثر بر سود بانک‌های تجاری مطالعه موردی تحقیقات مالی بانک رفاه"، فصلنامه تحقیقات مالی، دوره ۸، شماره ۲۱، صص. ۳-۲۶.
- حجازی، ر. و حسینی، ع. (۱۳۹۰). "مقایسه رابطه ارزش افزوده بازار و ارزش افزوده اقتصادی با معیارهای حسابداری در بورس اوراق بهادار تهران"، پژوهشنامه اقتصادی، دوره ۶، شماره ۲۳، صص. ۲۳۷-۲۶۲.
- حسنزاده، ع. (۱۳۸۶). "کارایی و عوامل مؤثر بر آن در نظام بانکی ایران"، مجله جستارهای اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد اسلامی، دوره ۴، شماره ۷، صص. ۷۵-۹۸.
- حسینی، م.ح. و خبیر شکان، م. (۱۳۹۲). "عوامل مؤثر بر نسبت سود در صنعت بانکی ایران"، مطالعه موردی: بانک‌های تجاری ایران، اولین کنفرانس ملی توسعه مدیریت پولی و بانکی.
- رستمی، ف. (۱۳۹۰). "بررسی عوامل داخلی مؤثر در سودآوری شعب بانک کشاورزی مطالعه موردی استان کردستان"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد بانک‌داری، مؤسسه عالی بانکی.
- رضایی، ج. (۱۳۸۲). "ارزیابی کارایی یازده منطقه راه آهن جمهوری اسلامی ایران با استفاده از تحلیل پوشش داده‌ها"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی، دانشگاه شهید بهشتی.
- روغنیان و همکاران. (۱۳۹۱). "بهره‌وری از طریق اثربخشی و کارایی در صنعت بانک‌داری"، علوم اجتماعی و رفتاری، دوره ۴۰، صص. ۵۵۰-۵۵۶.
- سیاس محمدی، م. (۱۳۹۲). "تأثیر تنوع در شدت تأثیر عوامل مؤثر در حاشیه سود بانک‌ها"، پایان‌نامه بانکی مؤسسه بانکی ایران.
- سلامی، ح.ا. و طلاچی لنگرودی، ح. (۱۳۸۱). "اندازه‌گیری بهره‌وری در واحدهای بانکی: مطالعه موردی بانک کشاورزی"، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، دوره ۱۰، شماره ۳۹، صص. ۷-۲۶.
- صامتی، م.، سامتی، م. و اصغری، م. (۱۳۸۲). "اولویتهای توسعه بخش صنعت استان اصفهان بر اساس روش و فرایند تحلیل سلسله مراتبی (ahp)"، پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۲۷، صص. ۵۹-۹۰.
- عارف منش، ز.، رامشه، م. و شکوهی، ح. (۱۴۰۱). "رابطه بین مدیریت ریسک سازمانی و عملکرد شرکت با نقش مزیت رقابتی و سواد مالی"، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۴، شماره ۵۴، صص. ۷۹-۱۰۰.

قبولی، ن.، بافنده زنده، ع.ر. و عالی، ص. (۱۳۹۸). "فرا تحلیل عوامل موثر بر ترجیح مشتریان در انتخاب بانک"، فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش‌های مدیریت راهبردی، دوره ۲۵، شماره ۷۲، صص. ۴۱-۷۱.

قلی‌پور، ع.ر. (۱۳۹۱). "تأثیر عوامل داخلی و خارجی بر سود بانک‌های منتخب در ایران"، پایان‌نامه اقتصاد، دانشگاه علوم اقتصادی و سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

کردبچه، ح. (۱۳۹۰). "تخمین شبه پارامتریک استوار در تعیین عوامل ناکارایی در نظام بانکی ایران: روش بوت استرپ"، مجله تحقیقات اقتصادی ایران، دوره ۴۶، شماره ۲، صص. ۱۵۹-۱۹۲.

موسوی، م.، پاک مرام، ع.، بحری، ج. و قالیباف اصل، ح. (۱۳۹۸). "نقش راهبردی مدیریت ریسک بر تعامل بین کارایی، عملکرد و سلامت مالی بانک‌ها"، فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش‌های مدیریت راهبردی، دوره ۲۵، شماره ۷۵، صص. ۷۱-۹۶.

موسویان، س.ع. (۱۳۹۲). "مجموعه مقالات نخستین همایش ملی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت"، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول.

میرفخرالدینی، س.ح.، مروتی شریف‌آبادی، ع. و محمدی، م. (۱۳۹۶). "اولویت‌بندی استراتژی‌های سازمانی"، فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش‌های مدیریت راهبردی، دوره ۲۳، شماره ۶۶، صص. ۸۱-۱۰۹.

نعمتی، م. و طباطبایی، س.ع.ا. (۱۳۹۵). "تعیین عوامل مؤثر بر ناکارایی هزینه در بانک‌ها (مطالعه موردی: بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران)"، فصلنامه اقتصاد مالی، دوره ۱۰، شماره ۳۶، صص. ۱۲۳-۱۴۶.

نوری بروجردی، پ.، جلیلی، م. و مردانی، ف. (۱۳۹۲). "بررسی تأثیر تمرکز و سایر عوامل مؤثر در صنعت بانک‌داری بر سودآوری بانک‌های دولتی"، فصلنامه پول و اقتصاد، دوره ۲، شماره ۵، صص. ۱۷۵-۲۰۲.

Asayesh, h., Hosseininasab, S.E. & Sahabi, B. (2015). "Comparing Technical Efficiency in Iranian Public and Private Banks with SFA in 2006-2009", International of Review in Life Sciences, Vol. 5(7).

Barth, J.R., Caprio, G. & Levine, R. (2004). "Bank Regulation and Supervision: What Works Best?", Journal of Financial Intermediation, No, 13, PP. 205-248.

Gopal, M. & Dev, S. (2006) "Productivity and Profitability of Select Public Sector and Private Sector Banks in India: An Empirical Analysis", the ICFAI Journal of Bank Management, Vol. 5(4), PP. 59- 67.

Kamarudin F., Sufian, F., Nassir, A., Anwar, N.A.M. & Hussain, H.I. (2019). "Bank Efficiency in Malaysia a DEA Approach", Journal of Central Banking Theory and Practice, Vol. 8(1), PP. 133-162.

Wang, K., Huang, W., Wu, J. & Liu, Y.N. (2014). "Efficiency Measures of the Chinese Commercial Banking System Using an Additive Two-Stage DEA", Omega, Vol. 44, PP. 5-20.

Profit and Risk Management Is Necessary To Increase the Efficiency of Melli Bank of Iran Branches

* Ali Taheri

** Mehdi ZahedGharavi

*** Hamid Asayesh

Abstract

The decision-making process in today's world has many developments, which are greatly affected by uncertainty. As far as chaos theory has depicted organizations with great complexity and at the same time manageable. Financial engineering and integrated risk management has assumed the task of controlling risks and by providing new and strategic solutions, it has been able to create systematic methods for organizations and commercial companies, especially banks. Hierarchical analysis with field method is used in this study, so questionnaire is used in data collection. For this purpose, 31,425 people have university education from among the number of frontline and headquarters personnel of National Bank, of which 24,256 people have more than 10 years of experience. To determine the numerical value of the importance of each of the criteria, the expert judgment group of 386 people was deliberately selected from people with more than 10 years of experience and with a university degree based on Morgan's table. In this research, the authority of banking experts is used in all approaches. Based on the opinion of experts, by analyzing with the fuzzy Delphi method and hierarchical analysis, we come to the conclusion that the ratio of claims to facilities and liquidity to assets respectively show the inefficiency of branches. And profitability is accompanied by the reduction of banking risks.

Key Words: Risk, Hierarchical Analysis, Branches, Inefficiency.

Classification JEL: R5, P4, G24

* PhD student in economics, Aliguderz branch, Islamic Azad University, Aliguderz, Iran

** Assistant Professor, Department of Economics, Ayatollah Azami Boroujerdi University (RA), Lorestan, Iran, (corresponding author), Email: M.Zahedgharavi@abru.ac.ir

*** Assistant Professor, Department of Economics, Ayatollah Azami Boroujerdi University (RA), Lorestan, Iran